

KAPITTEL 2

Data fra deltakende observasjon: Asylmottaket, politibilen og skjenkestedet

Kristin Buvik Fafo

Abstract: In this chapter, I give examples from sociological studies that have used participant observation as a data collection method. The examples are taken from studies I have carried out in an asylum reception centre, in the back seat of a police car, and at drinking establishments.

When researchers participate in the social context we are interested in, we can access a unique amount of information. We can observe how people interact and we can sense moods, conflicts and relational environments. Participant observation brings the researcher close to the people, activities and relationships in different environments. Through participatory observation, the researcher becomes part of the social reality being studied and develops understandings by participating in people's daily lives. Interpersonal relationships and interaction are often the researcher's focus.

Through participant observation, we can gain access to what the informants take for granted: what they do not tell about, and what is natural for them in their environment. We can imagine, observe, smell, feel and taste when we look for the unsaid. All the impressions will affect the researcher's experience and the observations made.

I also discuss how the role of researcher can create dilemmas in meeting with actors in the field being studied.

Keywords: participant observation, sociology, interaction, field conversations, research ethics

I dette kapittelet gir jeg eksempler på hvilke data vi kan få ved deltakende observasjon. Begrepet deltakende observasjon brukes ofte synonymt med feltarbeid eller etnografi i den sosiologiske metodelitteraturen (Thagaard, 2013). Etnografisk arbeid har stått særlig sterkt i sosialantropologi, der denne metoden har vært den dominerende tilnærmingen (Kalleberg, 2004). Metoden går ut på at forskeren går ut i det feltet som skal studeres og observerer aktører i deres daglige liv (Silverman, 1993). Jeg er sosiolog og har jobbet med samfunnsvitenskapelig forskning i mange år, spesielt innenfor rusfeltet – blant annet om temaer om alkohol og arbeidsliv, evaluering av ulike tiltak på alkoholfeltet, alkoholloven i ulike kontekster, studier av ungdom og rusmidler, samt studier av kulturen knyttet til bruk av illegale rusmidler. Jeg vil vise til tre eksempler fra min egen forskning – på et asylmottak, i baksetet på en politibil og på skjenkesteder. Prosjektene er gjennomført innenfor en sosiologisk og samfunnsvitenskapelig tradisjon, men erfaringene kan likevel gjøres generelle og relevante for andre fagtradisjoner. I siste del av kapittelet vil jeg diskutere hvordan forskerrollen kan skape dilemmaer i møte med aktører som deltakende observatør.

Deltakende observasjon

Deltakende observasjon handler om å utforske spesielle sosiale eller kulturelle settinger ved å få tilgang til deltakernes førstehåndserfaringer. Når sosiologer gjennomfører deltakende observasjon, går vi inn i det sosiale miljøet som er aktuelt for å belyse problemstillingene (Fangen, 2010). Utviklingen av deltakende observasjon som datainnsamlingsmetode i sosiologien tar utgangspunkt i Chicago-skolen, som var starten på en tradisjon der urbane lokale miljøer og subkulturer ble detaljert utforsket. Fokuset var på at sosiale fenomener må analyseres i konkret rom og tid, og at sosialt liv må forstås gjennom samhandling mellom aktører (Atkinson et al., 2001; Becker, 1963; Mead, 1934). Gjennom deltakende observasjon etablerer forskeren ofte en relasjon med aktørene som studeres. Selv om selve observasjonen er det sentrale elementet, er det selvfølgelig også viktig å høre på samtaler i feltet, stille spørsmål og være oppmerksom på andre kontekstuelle forhold (Gobo & Molle, 2017). Å observere betyr først og fremst å studere aktører som samhandler i en spesifikk kontekst, men samtidig kan det inkludere hele sanseapparatet, som syn, hørsel, lukt, smak og ikke minst følelser. Dataene vi får ved å observere aktører i deres naturlige kontekst er verdifulle – fordi vi får innsikt i et større mangfold av måter å

kommunisere på, som for eksempel kroppsspråk, følelser og stemninger. Målet er å ikke bare rapportere hva som skjer, men også å forstå konteksten, meningene og tolkningene bak hendelsene. Observatørrollen gir en unik mulighet til å studere hvordan aktører samhandler i deres naturlige kontekst. Silverman (1993) påpeker viktigheten av å være tett på kontekst og prosesser for å forstå aktørers handlinger. Blumer (1969) argumenterer for at når sosial handling skal analyseres, må selve prosessen der den konstrueres observeres. Silverman (1993) beskriver på samme måte at de fleste feltstudier har en grunnleggende forståelse av at det hverdagslige kommer til uttrykk gjennom sosial praksis. Ved å delta i aktørenes hverdagsliv kan forskeren se hva som skjer, høre hva folk sier og snakke med folk hun møter (Justesen & Mik-Meyer, 2010). Hvis forskeren for eksempel er interessert i hvordan sykepleiere møter brukerne i hjemmetjenesten, kan hun bli med helsefagarbeideren på jobb og delta på hjemmebesøk hos brukerne (Skatvedt et al., 2015). Et annet eksempel er en studie om hvordan danske turister festet mens de var på ferie i utlandet. Forskeren deltok i flere festsituasjoner over tid, snakket med ulike aktører og observerte ulike settinger (Tutenges, 2010). Et klassisk eksempel på deltakende observasjon er Løchens studie av et psykiatrisk sykehus. Løchen forteller at han ble sluppet løs med hvit frakk og nøkkelknippe i hånden. Han fikk delta på alle møter og observere fritt (Løchen, 1970). I et prosjekt som skulle evaluere et tiltak for de tyngste brukerne av rusmidler i Oslo, var forskeren sammen med brukerne, pusset tenner sammen, tok en røyk sammen og hadde annet hverdagslig samvær (Skatvedt & Edland-Gryt, 2012). Data om denne hverdagsligheten handler om de betydningsfulle alminnelighetene i sosiale prosesser. Det handler om å «pakke ut» sider av det sosiale livet vi tar for gitt (Skatvedt, 2020). Noen prosjekter kan strekke seg over flere år (Hammersvik, 2014), men deltakende observasjon kan også begrenses til noen dager eller uker.

Deltakende observasjon bringer forskeren tett inn på menneskene, aktivitetene og relasjonene i den kulturen hun studerer. Gjennom deltakende observasjon blir forskeren en del av den sosiale virkeligheten som studeres og utvikler sin forståelse ved deltakelse i menneskers daglige liv. Mellommenneskelige relasjoner og samhandling er ofte forskerens hovedfokus (Wadel, 2014). Deltakende observasjon vil vanligvis resultere i det vi kan kalle «tykke» beskrivelser. Det vil si at beskrivelsene kan handle om kontekst og sosialt miljø, beskrivelser av hendelser, relasjoner, prosesser i utvikling og relasjonell samhandling mellom aktører i ulike situasjoner.

Tykke beskrivelser innebærer å ikke bare rapportere hva som skjer, men også å forstå konteksten og de sosiale kodene bak hendelsene (Geertz, 1973).

Gjennom observasjon får forskeren innblikk i kontekst, kultur og hvilke rammebetingelser og muligheter som er gjeldende for aktørene vi studerer. Ved deltakende observasjon kan vi få tilgang til det informantene tar for gitt – det de ikke forteller om – det som er naturlig for dem i deres miljø. Dette kan vi fornemme, observere, lukte, føle og noen ganger til og med smake når vi ser etter detaljer og det usagte i det sosiale. Alle inntrykkene vil påvirke forskerens opplevelse og observasjonene som gjøres.

Tre eksempler fra egen forskning

Jeg vil gi tre eksempler på forskningsprosjekter der jeg har brukt deltakende observasjon som datainnsamlingsmetode. Det første prosjektet er en studie av et tiltak som ble iverksatt av Norges Røde Kors på et asylmottak (Buvik & Baklien, 2017; Buvik & Hansen, 2016). Det andre eksempelet er hentet fra et prosjekt der jeg studerte hvordan politiet jobbet med utelivsfylla i Oslo (Buvik, 2016). Det siste prosjektet handler om hvordan bartendere håndterer berusede gjester på skjenkesteder (Buvik, 2013; Buvik & Baklien, 2016; Buvik & Rossow, 2015). Overordnet handler prosjektene om å få en forståelse av hvordan aktører samhandler i ulike kontekster der de har forskjellig handlingsrom. Rammebetingelser på systemnivå og aktørnivå påvirker handlingsrommet til aktørene som skal fatte individuelle beslutninger i ulike sosiale og kulturelle kontekster. Samtidig viser prosjektene på ulike måter hvordan beslutninger som fattes på sentralt nivå implementeres på bakkeplan, samt hvilke utfordringer dette kan innebære.

Asylmottaket

Høsten 2015 startet Norges Røde Kors opp et pilotprosjekt ved Dikemark asylmottak. På denne tiden kom det mange flere flyktninger enn vanlig til Norge. Tiltaket besto av at psykologer skulle arrangere samtalegrupper med beboerne på asylmottaket. Hensikten med samtalegruppene var å forbedre beboernes psykiske helse. Mitt oppdrag var å evaluere prosjektet, eller å gjennomføre såkalt følgeforskning – det vil si at jeg fulgte prosjektet fra oppstarten til prosjektslutt (Buvik & Baklien, 2017; Buvik & Hansen, 2016). Følgeforskning ligger tett opp mot prosessevaluering, der det er prosessene

frem mot eventuell måloppnåelse som står i fokus, og ikke effekten av selve tiltaket (Baklien, 2018). Forskningen er formativ og resultater formidles til oppdragsgivere underveis i prosessen slik at funn fra forskningen kan bidra til å justere implementeringen av tiltaket. Forskeren er i dialog med feltet, noe som krever tett kontakt og bygging av tillit for at den gode dialogen skal oppstå (Baklien, 2004). Oppdragsgiverne ønsket å få kunnskap om hvorvidt beboerne hadde positive erfaringer med å delta i samtalegruppene, og om det førte til økt opplevelse av mestring. Jeg brukte ulike datainnsamlingsmetoder, først og fremst deltakende observasjon, for å komme tett på aktørene og for å få innblikk i hverdagslivet på et asylmottak. Jeg hadde en forestilling om at det var viktig å komme tett på beboerne for å få innblikk i og forstå deres livssituasjon og utvikle en virkelighetsnær forståelse (Kalleberg, 2004). Jeg deltok i samtalegruppene, men jeg var også mye på asylmottaket når det ikke var samtalegrupper – jeg var på rommet til beboerne og røyka vannpipe, jeg var med noen beboere på piknik ved et vann i nærheten av mottaket, jeg var med noen andre beboere da de laget mat på felleskjøkkenet. Jeg fikk gode relasjoner til flere beboere. I tillegg hadde jeg kvalitative dybdeintervjuer og feltsamtaler med de frivillige psykologene, ansatte på mottaket og beboerne.

I min studie på asylmottaket lot jeg meg inspirere av Løchens studie av et psykiatrisk sykehus – et feltarbeid han gjennomførte nettopp på Dikemark på 60-tallet. På den tiden ble bygningene på Dikemark benyttet til et psykiatrisk sykehus. Mer enn femti år er gått siden dette feltarbeidet. Begrepsapparatet Løchen bruker om «idealer og realiteter» ble en klassisk formulering, og er brukt i beskrivelser av svært ulike sosiale strukturer og organisasjoner. Hos Løchen viser begrepene til at det finnes idealer om behandling, men at realitetene ofte blir ivaretagelse eller oppbevaring (Løchen, 1970). På Dikemark asylmottak møtte jeg mennesker som hadde mistet følelsen av trygghet. De hadde rømt fra hjemlandet sitt, forlatt familien og kjente omgivelser, og var stuet sammen i trøstesløse omgivelser. Bygningene på Dikemark var falleferdige og boforholdene elendige. Dette var riktignok vakre bygninger i sin tid, men de var også verneverdige, noe som medførte strenge begrensninger på hva som var mulig å endre. Nå var malingen skallet av, takstein manglet, mange vinduer var knust og i hele området utenfor var det søppel av ulikt slag; en halv sofa i skaistoff, noen paller, en bunke gamle og utgatte ski. Mange av vinduene var klistret igjen med svarte søppelsekker for å hindre dagslyset i å slippe inn. Inne var det gjort noen moderniseringer av bygningsmassene, men trolig ikke etter

80-tallet. Det var slitent linoleumsbelegg på gulvet, veggene var dekket med miljøstrie som var slurvete malt over gjentatte ganger, det var grelle lysstoffrør i taket – noen av dem blinket som et bevis på den sørgmodige stemningen. Inne på rommene var det køyesenger med gamle og skitne madrasser. Uten klesskap prøvde beboerne å holde orden på de få sakene de har fått med seg på flukten fra hjemlandet. Et sjal ble brukt som duk, en liten plastblomst i et vannglass. Lukten av te, vannpipe og krydder var blandet med lukten av kroppor som bodde tett sammen på et sted med begrensede muligheter for hygiene. To av fire vaskemaskiner var for tiden ødelagt, og det var nesten ikke varmt vann i dusjen (Buvik & Baklien, 2017; Buvik & Hansen, 2016).

Å få tilgang til disse omgivelsene som forsker ga mye informasjon som ikke ville kommet frem i intervjuer. Å føle på stemningen i lokalene, å smake på maten beboerne laget, å spise med hendene, å kjenne på vennskapeligheten til beboerne da de inviterte meg til å røyke vannpipe på rommet – alt dette er viktige kontekstuelle data som jeg som forsker ville gått glipp av hvis jeg bare intervjuet beboerne. Jeg fikk kjenne på de elendige boforholdene, jeg fikk føle på frustrasjonen, men jeg kunne dra hjem – de kunne ikke dra noen steder.

I samtalegruppene skulle beboerne samles i ring med profesjonsutdannede psykologer som ville snakke med dem om mestring og psykoedukasjon. Konteksten på mottaket var viktig for å forstå dataene som ble produsert. En beboer uttalte: «Vi lever i et fengsel. Vaskemaskinen er ødelagt, vi har ikke TV, vi har ikke råd til en bussbillett for å komme oss vekk fra dette forferdelige stedet. Dere kan ikke hjelpe oss med det vi virkelig trenger.»

Beboerne var skeptiske. *Hva skal vi snakke om?* Dette er ikke noe for dem. *Psykologer? Men vi er ikke gale!* Tolken var forvirret. Det fantes ikke et somalisk begrep for «psykolog». En av kvinnene sa at å snakke sammen var det samme som å spise ord. Noe mer unyttig kunne hun ikke tenke seg.

Beboerne hadde åpenbart behov som psykologene ikke kunne imøtekomme. Beboerne trengte ikke mestringsstrategier, de trengte hjelp til helt elementære menneskelige behov, først og fremst trygghet, en visshet om hvordan fremtiden ville bli. Samtidig trengte de å få dekket behov som en god seng, varmt vann i dusjen, et funksjonelt kjøkken, gode hygieniske forhold og bedre økonomiske rammer.

Utdraget nedenfor er hentet fra feltnotatene (også gjengitt i Buvik & Baklien, 2017, s. 255–256).

Det sitter syv beboere ved det store, runde bordet. De to psykologene sitter sammen på den ene siden av bordet, rett ved tolken. Beboerne sitter tett sammen. Det grelle neonlyset i taket gir rommet et institusjonelt preg. En av hjelperne ønsker velkommen. En beboer avbryter henne og spør om hva som egentlig er hensikten med disse gruppene. Er dere her for å hjelpe oss, spør han. Før noen rekker å svare, begynner flere beboere å fortelle om at vaskemaskinen er ødelagt og at det er dårlig renhold på toalettene. Det er møkkete på kjøkkenet, det er konflikter mellom beboere. En mann i femtiårene er svært frustrert. Han etterlyser meningsfulle aktiviteter i hverdagen. En annen forteller at han har ventet fire måneder på en time hos tannlegen, men at det ikke skjer noe. Tannverken gjør at han ikke sover om natta. Plutselig begynner en ung kvinne å gråte. Hun hulker høyt og bøyer seg sammen i en slags fosterstilling. Så løper hun hylende ut av rommet. En av de andre beboerne sier: «De har tatt fra henne hjertet.»

Følgforskningen på asylmottaket strakk seg over nesten to år. Forståelsen av beboernes livssituasjon utviklet seg over tid ved at jeg fikk delta i deres hverdagsliv og høre på samtalene de hadde med psykologene, men mest av alt gjennom det hverdagslige samværet. Det viste seg relativt fort at idealene ikke passet til realitetene. Underveis i prosjektet diskuterte jeg mine observasjoner med referansegruppa til prosjektet. I følgeforskning er nettopp intensjonen at funn fra forskningen skal formidles underveis til oppdragsgiver og referansegruppe (Baklien, 2004). På den måten var forskningen med på å påvirke utviklingen i prosjektet. Vi diskuterte flere ganger det jeg beskrev som *at psykologene ville inn på mottaket, mens beboerne ville ut*. Men psykologene var tilpasningsdyktige utover i prosjektperioden. De la etter hvert vekk manualene som handlet om sorg, søvn og mestring. De fokuserte mindre på psykoedukasjon. De kom tilbake hver uke, selv om de fikk beskjed om at det ikke var behov for dem. I løpet av prosjektperioden måtte både psykologene og beboerne tilpasse forventningene sine til hverandre og prøve å finne ut av en felles definisjon av situasjonen – altså hvordan samtalene i gruppene skulle foregå. Mange av hjelperne gikk nok langt utenfor sine profesjonelle grenser eller terapeutiske komfortsoner, og det medmenneskelige aspektet viste seg å være vel så viktig som de profesjonsfaglige manualene.

Selv om intensjonene var de beste, både fra Norges Røde Kors og ikke minst fra de frivillige psykologene, var ikke pilotprosjektet «vellykket» i og med at de ikke traff målgruppen med det de trengte. På samme måte som i Løchens (1970) studie passet ikke idealene med realiteten. Hensikten med evalueringen var ikke å måle effekten av tiltaket, men å følge prosessen og fokusere på hva som hemmet eller fremmet en god implementering av

tiltaket. I min sluttrapport, som oppsummerte erfaringene fra nesten to år med samtalegrupper, problematiserte jeg at psykologene og beboerne både hadde ulik problemforståelse, løsningsforståelse, situasjonsforståelse og systemforståelse. Deler av ledelsen ved Norges Røde Kors opplevde at mine konklusjoner var for negative, og de ønsket at jeg skulle fokusere mer på det positive som hadde skjedd i løpet av prosjektperioden. Det ble mange og tunge møter med ledelsen og deltakere fra referansegruppa. Jeg opplevde at det var et ønske om å endre på mine konklusjoner i rapporten, noe jeg motsatte meg. Det endte med at rapporten ble trykket uten logoen til Norges Røde Kors.

Politibilen

Dette prosjektet handler om et mindre feltarbeid jeg gjorde med politiet på nattestid i helgene. Etter at alle tillatelser og etiske godkjenninger var på plass, fikk jeg lov til å bli med politiet ut på jobb. Jeg satt i baksetet på politibilen, omtrent 70 timer totalt (Buvik, 2016). Målet med prosjektet var å få innblikk i hvordan politiet som profesjonsutøvere håndterte spriket mellom en streng alkohollov og en liberal drikkekultur der åpenbar beruselse er forventet og akseptert. Helt konkret var jeg interessert i hva som påvirket politibetjentenes beslutninger når de måtte løse saker på bakkeplan der mange forhold påvirket dem. Jeg var med ulike patruljer på vakt. Vaktene startet med en felles parole der det ble diskutert hvordan de så for seg at natten ville bli, om det var spesielle hendelser de ville fokusere på og annen strukturering av nattevakten. Som regel satt det to politibetjenter i forsetet, mens jeg satt i baksetet. Jeg fulgte betjentene ut av bilen når ulike hendelser oppsto og observerte deres møter med publikum.

Politilitteraturen viser at politiet må gjøre en rekke skjønnsmessige vurderinger. Vurderingene preges hovedsakelig av tre sett med variabler: situasjonsvariabler (for eksempel type lovbrudd), systemvariabler (systemets kapasitet, publikumsforventninger osv.) og variabler knyttet til lovbryteren (kjønn, alder, sosioøkonomisk status) (Gaines & Kappeler, 2011). Alle disse faktorene kan påvirke politiets skjønnsmessige vurderinger på ulike måter fra hendelse til hendelse. I feltarbeidet mitt var jeg spesielt interessert i hvordan disse ulike forholdene preget politibetjentenes beslutninger fra sak til sak. Betjentene, som selv kalte nattevaktene i helgene for å «lempe fyll», måtte håndtere en rekke hendelser som var alkoholrelaterte; noen hadde mista veska si, noen hadde mistet jakka si, noen fant ikke nattbussen, andre

fant ikke kjæresten sin og hadde mistet nøklene hjem. Det er for eksempel ikke lov å urinere på offentlig sted og det er forbudt å drikke alkohol ute på gata, men dette er noe som vi vet skjer hele tiden på nattestid i helgene. Inntak av alkohol øker også sjansen for at konflikter kan oppstå. Utdraget nedenfor er hentet fra feltnotatene mine. Også gjengitt i Buvik (2016).

Det er lørdag kveld og jeg sitter i baksetet i en politibil. Etter at vi har kjørt rundt i timevis uten at noe har skjedd, endrer situasjonen ute på gatene seg dramatisk. Det er fulle folk overalt. En fyr tisser på en vegg, en annen kaster opp på et hjørne. En jente sitter på fortauet og gråter mens hun snakker i telefonen. En gjeng med ungdommer ramler ut av en taxi. Noen gutter krangler, han ene slår den andre og han faller i bakken. Politibilen stopper og den ene politibetjenten sier: Når folk er så fulle, må vi ta noen avgjørelser: hva skal vi gjøre i disse situasjonene? Vi kan ikke la dem gå rundt i gatene slik de gjør nå, det er farlig for dem. Vi kan enten arrestere dem eller kjøre dem hjem. Begge deler vil ta lang tid. Det er ofte kø i arresten og det kan ta flere timer for oss med alt papirarbeidet. Hvis vi skal kjøre dem hjem, er vi langt unna sentrum dersom noe alvorlig skulle skje. Men hvis vi i politiet bare ser på at disse tingene skjer uten å gripe inn, mister folk fullstendig tilliten til politiet.

Det var åpenbart flere forhold politibetjentene tok i betraktning. I studien med politiet fikk jeg innblikk i politibetjentenes arbeidshverdag. Det var ofte stille, men like ofte kaos; høye lyder fra musikk på og utenfor nattklubber, trafikk og sirener, lukten av svette, oppkast, alkohol og urin, følelser av trengsel og møte med mennesker som var sinte, fulle, triste eller ekstatisk. Politiet kunne ikke stenge publikum ute, de måtte utføre oppgavene sine i en kontekst som ofte var hektisk og stressende. Innblikket jeg fikk i politiets arbeidshverdag gjennom feltarbeidet ga viktig kontekstuell informasjon som jeg ikke ville fått tilgang til på samme måte i et intervju.

Som forsker i baksetet på en politibil er det mulig å innta ulike forskerroller. Forskerens subjektive ståsted påvirker både hva vi ser etter og hva vi finner. Jeg valgte å innta en naiv og spørrende rolle, spesielt for å få innsikt i kunnskap som politiet tar for gitt. Jeg valgte å stille «dumme» spørsmål: «Hvorfor gjør dere ditt eller datt?» «Hva tenker dere nå?» Hensikten var å få tak i den tause kunnskapen politibetjentene tok for gitt. Jeg hadde en rekke samtaler med politibetjentene mens de var på jobb. Slike feltsamtaler er en lite anerkjent kilde til data i kvalitativ samfunnsforskning. Feltsamtaler er usynlige og underkommunisert i metodelitteraturen. Det er ikke så lett å telle disse samtalene, nettopp fordi de ikke er systematiske eller planlagte. Feltsamtaler kan minne om hverdagslig prat, noen er korte

og kan bestå av noen få ord, mens andre kan vare lenge og gå uante veier (Buvik et al., 2020). Feltsamtaler mellom forsker og informant kommer i stand spontant og naturlig. Samtalene er ikke avtalt på forhånd, men kan ta utgangspunkt i noe forskeren har observert og blir nysgjerrig på (Wadel, 2014). Det kan minne om det Album (1996) betegner som innholdsløs, meningsfull prat. Praten med politibetjentene oppsto umiddelbart, ofte i forbindelse med deres håndtering av en skutt situasjon. Jeg fikk dermed innblikk i deres rasjonale for individuelle beslutninger som resulterte i ulike handlingsmønstre.

Jeg var også interessert i å se nærmere på interaksjonsprosessene – både mellom politibetjentene på samme vaktlag, men også hvordan betjentene interagerer og samhandlet med deltakere i utelivet. Når samtaler og observasjon foregår samtidig og utfyller hverandre, kan det også beskrives som interaktiv observasjon (Skjælaaen, 2019). Wadel (2014) skriver om *work-along* som metode der forskeren tar rollen som lærling. *Work-along* er spesielt egnet til å fange inn oppfatninger, forståelser, følelser og tolkninger som informanter ikke gir uttrykk for, men vanligvis holder for seg selv (Wadel, 2014). Ifølge Wadel får lærlingen, gjennom sin måte å være til stede på, tak i mye taus kunnskap, som vanskelig eller sjelden uttrykkes verbalt. Taus kunnskap kan komme i flere ulike varianter; noen av disse, som for eksempel den tause kunnskapen som ligger i det å kunne sykle, kan vanskelig artikuleres (Collins, 2014). Annen taus kunnskap kan handle om det Finstad (2013) beskriver som *politiblikket* i sin studie av politiet, det vil si politiets måte å se og tolke en situasjon på. Den samme innsikten fikk jeg via mitt feltarbeid med politiet (Buvik, 2016).

Min observasjon av politiets arbeid viste at betjentene som skulle håndheve lovverket måtte bruke skjønn i sine avgjørelser (Lipsky, 2010). Jeg var observant på de tre settene av variabler som var beskrevet i politilitteraturen: situasjonsvariabler, systemvariabler og variabler knyttet til lov-bryteren (Gaines & Kappeler, 2011). Samtidig observert jeg at de ulike politibetjentene ofte valgte å slå ned på forskjellige forhold som skjedde i utelivet, uten at det kunne knyttes direkte opp mot situasjonsvariabler eller systemvariabler. Når jeg observert de ulike faktorene som kunne påvirke politibetjentenes skjønnsmessige vurderinger, la jeg ganske fort merke til en fjerde variabel som var viktig, nemlig egenskaper/holdninger til den enkelte politibetjent – noe jeg har omtalt som individvariabler (Buvik, 2016). Etter hvert som jeg jobbet med ulike politibetjenter la jeg merke til at valgene betjentene gjorde, ofte var et resultat av holdninger, erfaring,

både kulturelle og individuelle normer, samt alder. Dette er informasjon jeg trolig ville gått glipp av i et intervju. En av de eldre politibetjentene overså ofte situasjoner der fulle mennesker i gaten urinerte offentlig eller drakk alkohol åpenlyst. Han snudde seg til meg i baksetet og sa:

Unge politibetjenter tror at det bare er én måte å være politi på, men det er ikke sant. Det handler alltid om å evaluere situasjonen og ta avgjørelser basert på erfaring og skjønn. Unge mennesker har motivasjonen, de har kanskje ikke erfaringen, men de har motivasjonen ... når du blir eldre, orker du ikke lenger all fylla. (Buvik, 2016)

I mange skjønnsmessige avgjørelser som ble tatt handlet de ulike politibetjentene ut fra egne oppfatninger om etikk og moral. I William Foote Whytes klassiske verk *Street Corner Society* (1943) beskrives det lokale politiets arbeidshverdag. Whyte viser også hvordan politiet på gateplan ikke alltid er opptatt av rigid håndhevelse av lovverket, men at de også kan tillate mindre lovbrudd. Whyte hjelper leseren til å forstå politibetjentenes handlingsvalg i en kontekst som er preget av motstridende insentiver fra sjefer, politikere, publikum og kjeltringer. Ulik tilnærming til oppgaveløsning ble også tydelig i mitt feltarbeid når det gjaldt utstyret individuelle politibetjenter valgte å ha på seg. Vakten startet alltid i garasjen på politihuset der bilen skulle pakkes med utstyr. Noen betjenter tok med seg bare de mest nødvendige tingene, mens andre hadde håndjern, batonger, Maglites, Leathermans og mange andre enheter hengende på beltet sitt. Med det utstyret de hadde på seg, kunne de gi ulike inntrykk av sin profesjonelle rolle. Dette er et eksempel på en type informasjon som ble tilgjengelig via observasjon, men som neppe ville kommet frem i et intervju.

Skjenkestedet

Det neste eksempelet handler om skjenkepraksiser på serveringssteder. Prosjektet var opprinnelig et evalueringsoppdrag der Helsedirektoratet var oppdragsgiver. I 2011 ble det opprettet et samarbeidsprosjekt mellom næringssetaten i Oslo kommune, politiet og skjenkebransjen. Målet med samarbeidet var å redusere rusrelatert utelivsvold, ordensforstyrrelser og overskjenking. Ulike tiltak ble implementert, blant annet kursing av bartenderere og ordensvakter. Jeg jobbet på Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) og fikk muligheten til å utvide studien til å bli et doktorgradsprosjekt. Jeg var opptatt av å studere hva som skjer i prosessen

fra myndighetene fatter en beslutning (for eksempel en lov) til det som skjer på bakkeplan. Det overordnede teoretiske rammeverket var teorier om bakkebyråkratiet (Brodkin, 2012; Lipsky, 2010) for å synliggjøre hvordan bakkebyråkrater – i dette tilfellet skjenkekontrollører, ordensvakter, bartendere og politiet – opererer mellom myndighetene og publikum. Bakkebyråkratenes beslutninger er preget av regler og praksiser, men også av kulturen på arbeidsplassen og normer for hva som er rett og galt (Buvik, 2021; Lipsky, 2010).

En del av prosjektet handlet om hvordan bartendere håndterte alkoholloven i en kontekst preget av beruselse. Alkoholloven slår nemlig fast at personer som er åpenbart påvirket av rusmidler skal nektes servering. Tall fra næringsetaten i Oslo kommune og tilsvarende tall fra andre norske kommuner viser at skjenkekontrollen oppdager svært få brudd på alkoholloven på skjenkesteder (Buvik, 2013). Dette stemmer dårlig overens med det vi selv ser på skjenkesteder på nattetid i helgene. Alle som har vært på et skjenkested vet at flertallet av utelivsgjestene er åpenbart påvirket av alkohol på nattetid. Vi ønsket å teste omfanget av overskjenking på utesteder. Kunne det virkelig stemme at det ikke foregikk brudd på alkoholloven på skjenkestedene på nattetid i helgene?

Statistikken viser altså at det registreres få brudd på alkoholloven i utelivet. Forskergruppen på SIRUS tenkte at vi trengte innblikk i konteksten og kulturen på skjenkestedene – vi ønsket å få innblikk i hvilke rammebetingelser bartenderne jobbet under og hvilket handlingsrom det ga dem (Buvik & Baklien, 2014, 2016; Buvik & Rossow, 2015). Selv om SIRUS mottok midler fra Helsedirektoratet til å gjennomføre evalueringen, stod vi fritt til å bestemme studiens design og metoder. Vi bestemte oss for å bruke deltakende observasjon på skjenkesteder, men i tillegg til at vi som forskere satt i baren for å studere bartenderes møte med berusede gjester, la vi til en ekstra dimensjon. Etter inspirasjon fra andre forskere som hadde studert de samme problemstillingene (Warpenius et al., 2010), valgte vi å bruke skuespillere som opptrådte beruset mens de bestilte øl ved skjenkestedene. Denne metoden kalles ofte for *usynlig teater* eller for *testkjøp ved skjenkesteder*.

Ved usynlig teater gjennomfører skuespillere en forestilling i hverdagslige omgivelser. Når vi benyttet usynlig teater for å teste omfanget av overskjenking, ansatte vi skuespillere etter grundig opplæring. Skuespillerne spilte så beruset at de ifølge alkoholloven skulle nektes servering. Den «berusede» skuespilleren bestilte en øl, og bartenderes atferd ble registrert på

et skjema i etterkant. I tillegg til at det ble registrert om skuespilleren fikk servering eller ikke, ble også andre faktorer som kunne tenkes å påvirke bartenderens avgjørelse notert: antall gjester i lokalet / ved baren, eventuell kø, lyd- og lysforhold, samt de øvrige gjestenes beruselsesnivå (Buvik & Baklien, 2014, 2016; Buvik & Rossow, 2015).

Utdraget nedenfor er hentet fra et feltnotat jeg skrev ved en av kjøps-situasjonene. Jenta som beskrives er skuespiller:

Det er natt til søndag, klokka er over to, og det er oppbruddsstemming i lokalet. Flere er på vei til å gå. Lokalet er halvfullt, og beruselsen er middels. Noen av gjestene ser ut til å ha fått for mye å drikke, men ingen er utagerende. Musikken er høy. En full jente lener seg mot kompisen sin i baren. Hun ser sløv og ufokusert ut. Albuene glipper fra bardisken. Jenta hvisker til bartenderen at hun skal ha en øl. Hun tar opp en neve mynter fra lomma, ser nøye på dem i hånda si, men gir opp. Håret henger foran ansiktet hennes, men hun gjør ikke noe for å ta det bort. Så strekker hun frem hånden full av småpenger til bartenderen. Bevegelsene er trege og ukontrollerte. Hun sier ikke noe, men vil at han selv skal ta de pengene ølen koster. Hun er for full til å klare å finne frem pengene selv. Bartenderen plukker de pengene han skal ha og gir henne en øl. Han rister oppgitt på hodet.

Når vi som forskere observerte kjøpforsøkene ankom vi skjenkestedet og fant en plass i baren. Vi bestilte noe å drikke, gjerne en øl for å ikke vekke mistanke om at det var skjenkekontrollen som var på besøk. Erfaringer fra en studie av skjenkekontrollen viste at bartendere ble mistenksomme hvis gjester bestilte Munkholm eller brus på nattetid (Buvik & Baklien, 2014). Skuespillerne kom inn og gjorde sin «opptreden», de snakket utydelig, mistet pengene sine på gulvet, snakket snøvlete og viste flere tegn på at de var veldig beruset. Dette skjedde i en kontekst preget av fyll, så det var ikke lett å avsløre. Musikken var ofte så høy at bartenderne ikke hadde mulighet til å høre hva gjestene sa. Det var ofte så mye trengsel i baren at det kun var tegnspråk som fungerte. To fingre i været for å vise at de ville ha to øl.

Vi gjennomførte også intervjuer med bartendere (Baklien & Buvik, 2014; Buvik & Scheffels, 2020), og spurte dem hvordan de forholdt seg til berusede gjester. De svarte gjennomgående at gjester som var åpenbart påvirket av alkohol ble nektet servering. I dette prosjektet ble det tydelig for oss hvor stort sprik det var mellom observasjonsdata og intervjudata. Bartendernes arbeidsforhold og deres svært begrensede handlingsrom var preget av stress, press, trengsel og lydforhold som gjorde det umulig å vurdere gjestenes tale. Samtidig er det jo ikke til å stikke under stol at

bartendere, i hvert fall de som driver skjenkestedene, har et ønske om å tjene mest mulig penger. Å servere en gjest tar som regel noen få sekunder. Å nekte en gjest vil i nær sagt alle tilfeller medføre at gjesten ikke godtar serveringsnekten, og bartenderen må bruke mye tid på å stå ved sin beslutning. Å få være til stede som forsker for å observere ga oss en unik tilgang til data; lukten av gammel fyll, blandet med Klorin (brukt for å dekke over lukta av fyll og oppkast), lukten av svette kropper (dette var etter røykeloven), den øredøvende musikken og trengselen. For oss som forskere ble det mye lettere å forstå hvorfor berusede gjester svært sjelden blir nektet servering. Å få tilgang til interaksjonen mellom bartender og gjest på mikronivå ble dette prosjektets viktigste datakilde.

Usynlig teater som datainnsamlingsmetode er omdiskutert, først og fremst fordi metoden bryter prinsippet om at deltakere i forskningsopplegg skal gi sitt frie og informerte samtykke til deltakelse (NESH, 2006). Usynlig teater som datainnsamlingsmetode kan betraktes som en videreutvikling av skjult observasjon. Usynlig teater gir dermed mulighet til å studere sosial praksis i den sammenheng den naturlig forekommer – uten at de studerte vet at de blir observert. Skjult observasjon er lite brukt i norsk og nordisk samfunnsvitenskap, og det gjelder også usynlig teater. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har to retningslinjer om informert samtykke: (1) De som er gjenstand for forskning, skal få all informasjon som er nødvendig for å danne seg en rimelig forståelse av forskningsfeltet, av følgene av å delta i forskningsprosjektet og av hensikten med forskningen. Det skal også informeres om hvem som betaler for forskningen. (2) Som hovedregel skal forskningsprosjekter som inkluderer personer settes i gang bare etter deltakernes informerte og frie samtykke. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten at dette får negative konsekvenser for dem (NESH, 2006).

Den risiko informantene utsettes for, reduseres av at observasjonen er gjennomført på en åpen arena, det vil si en arena som i prinsippet er tilgjengelig for alle. Når observasjonen ikke medfører etablering av kontakter, er det heller ikke bestemte personer som forskeren kan formidle sin identitet til. NESHs retningslinjer trekker et skille mellom observasjon av aktiviteter i det offentlige rom, for eksempel på kafeer, og observasjon på arenaer der observatøren har mer direkte kontakt med de som blir observert. Selv om observasjonen er skjult, må det poengteres at hver enkel observasjon er kortvarig og foretas uten at relasjoner opprettes. Spørsmålet blir om de utforskedes frihet, selvbestemmelse eller privatliv trues i vesentlig grad, og

om de samme resultatene kunne kommet frem ved hjelp av andre metoder (Buvik & Baklien, 2008).

Brukt på problemstillinger om å teste omfanget av overskjenking gir usynlig teater en datainnsamling som foregår på en åpen arena og som utelukkende involverer de restaurantansatte i egenskap av deres yrkesrolle. Det som studeres er en samhandlingssituasjon som varer noen få minutter, og det er en situasjon de ansatte er vant til å håndtere. Utestedene og de observerte forblir anonyme, og det som skjer får ingen følger for dem, i motsetning til den observasjon som gjøres for eksempel av restaurantspaltenes journalister eller av bransjens egne *mystery customers*. I en metodeartikkel om de etiske problemstillingene knyttet til metodebruken konkluderes det med at metoden gir tilgang til data som ikke kan komme frem ved hjelp av andre metoder (Buvik & Baklien, 2008). Eksemplene fra asylmottaket, politibilen og serveringsstedene har vist hvilke data vi kan få ved deltakende observasjon. Jeg har forsøkt å vise hvordan de kontekstuelle observasjonsdataene har bidratt med data som vi ikke ville fått tilgang til på samme måte hvis vi brukte kvalitative intervjuer. Det betyr overhodet ikke at jeg ikke ser verdien av da dataene som kvalitative intervjuer gir; i de fleste forskningsprosjektene jeg har jobbet med har kvalitative intervjuer vært den viktigste datakilden.

Diskusjon

Når forskere deltar i den sosiale konteksten vi er interessert i å utforske, kan vi få tilgang til mye informasjon. Data skapes i møte med forskerens analytiske blikk. Vi kan observere hvordan mennesker samhandler og vi kan sanse stemninger, konflikter og relasjonelle omgivelser. Enten vi vil det eller ikke, skapes det relasjoner – både til oppdragsgivere, men selvsagt også til aktørene vi møter når vi gjennomfører deltakende observasjon. Gjennom deltakende observasjon, og særlig i prosjekter som strekker seg over tid, kan det oppstå nære relasjoner med deltakerne i studien (Buvik et al., 2020). Forskeren må hele tiden balansere mellom å være både nær og profesjonell, altså å ikke identifisere seg for mye med deltakerne slik at det overordnede fokuset forsvinner.

Jeg har jobbet mye med evalueringsforskning. Oppdragene har kommet fra departement og direktorat, men også fra andre virksomheter og organisasjoner som har ønsket å få svar på ulike problemstillinger. Jeg har jobbet med tema som omhandler sårbare grupper og som berører normative

debatter i samfunnet. Ofte kan oppdragsgiver ønske at forskningen skal «levere» resultater som kan resultere i konkrete tiltak eller løsninger. Slik er ikke alltid virkeligheten. Jeg har vært med på at oppdragsgivere ikke ønsker de resultatene vi har levert, de er ikke enige i analysene og skulle ønske at vi leverte et bilde av virkeligheten som stemte bedre overens med deres «visjoner». Flere ganger har jeg følt på at jeg «skuffer» oppdragsgivere hvis jeg ikke leverer de resultatene de forventer. Slik var det med oppdraget ved asylmottaket. Dette kan oppleves som ubehagelig. Jeg har stått støtt ved de dataene som forskningen har produsert og vært tydelig på min rolle som forsker. Det handler også om å være bestemt på at forskningen ikke alltid kan gi så tydelige og ensidige svar som oppdragsgiver ønsker. Særlig den samfunnsvitenskapelige (sosiologiske) kvalitative forskningen jeg har jobbet med resulterer sjelden i resultater med to streker under svaret.

I de tre forskningsprosjektene som er beskrevet ovenfor har jeg vist hvordan jeg har møtt aktører og samhandlet med dem. Gold (2017) beskriver observasjon på en skala fra «fullstendig deltaker» til «fullstendig observatør» – det siste kan beskrives som å være en «flue på veggen». I mine prosjekter har jeg valgt en deltakende rolle, noe som også har betydning for relasjonene som oppstår mellom forsker og informant. Når forskere møter deltakere i studiene vi gjennomfører vil menneskelig samhandling og relasjoner ha betydning. Noen ganger møter vi deltakere vi liker godt, kjemien er god og vi kan holde praten gående i timevis. Andre ganger er ikke kjemien like god – vi kan til og med oppleve å møte deltakere vi ikke liker eller rett og slett misliker (ja, dette er kanskje banalt, men samtidig viktig å anerkjenne). Observasjonene forskeren foretar starter fra et subjektivt ståsted, og det påvirker også resultatene observasjonene bringer.

Opplevelse av nærhet mellom forsker og informant kan legge til rette for gode samtaler. Dag Album sier det slik:

En forsker som ikke kommer nær nok, vil ikke kunne forstå de utforsktes verden.
En forsker som ikke kommer fjernt nok fra dem, vil ikke kunne klare å oppdage og sette ord på det selvfølgelig, heller ikke å løfte analysen fra det trivielle. (Album, 1996, s. 240–241)

Prosesser som bidrar til nærhet eller avstand, kan synes umerkelige. Nærhet kan skape rollerot ved at en ser hverandre som subjekter og medmennesker. På en annen side kan frykten for denne typen rollerot bidra til at forskeren trekker seg og derved går glipp av viktige data (Baklien & Skatvedt, 2013).

I min rolle som evalueringsforsker på asylmottaket opplevde jeg å få nære relasjoner til flere av beboerne. En måte å komme i uformell snakk med beboerne var at jeg ofte hadde med meg strikketøy på asylmottaket. Flere beboere ble veldig interessert i dette håndarbeidet – de fortalte om hva slags håndarbeid de holdt på med i hjemlandet sitt, de lurte på hva jeg strikket og hvem som skulle få det. Jeg strikket stort sett enkle saker som ragsokker, luer og skjerf. Og strikketøy var et fint verktøy i møtet med beboerne – det var lettere for dem å snakke med meg enn hvis jeg satt der med penn og pair i fanget. En beboer som jeg fikk et spesielt godt forhold til sa at hun ønsket seg varme sokker. Jeg ga henne selvsagt et par sokker jeg hadde strikket. Flere beboere ville ha, og jeg strikket og strikket. Jeg kjente på at det var å gå ut av rollen min som forsker å skulle forsyne alle beboerne med varme ullsokker. Men jeg hadde stort behov for å hjelpe. Jeg hadde så lyst til å bytte ut de ekle dusjforhengene på badene, kjøpe noen varme ullpledd, eller rett og slett gi dem penger, men dette var jo å gå langt utenfor min rolle som forsker. Så det ble med strikkeproduktene. Jeg kjente på det samme da beboerne inviterte meg på rommene sine for å drikke te og røyke vannpipe. Var det egentlig ok å gjøre som forsker? På rommene skravlet og lo vi og snakket sammen så godt vi kunne med tegnspråk og noen engelske ord. I disse møtene var jeg ikke forsker, men mer som et medmenneske. Men dataene som kom frem i disse menneskemøtene var jo også viktige for å forstå beboernes hverdag.

Et annet eksempel jeg husker spesielt godt var en studietur jeg var med på, også her som evalueringsforsker. Jeg reiste sammen med prosjektleder, ansatte i ulike etater og andre som jobbet tett med prosjektet jeg skulle evaluere. Vi var på seminar sammen i utlandet i tre dager. Den siste kvelden var det en stor festmiddag som fortsatte videre i baren. Flere av de som jobbet med prosjektet hadde åpenbart fått altfor mye å drikke, og nå ville de fortelle meg «sannheten» eller «hvordan ting egentlig hang sammen». En etter en kom de med intime betroelser om at styreleder i den ene etaten hadde hatt et skjult forhold til prosjektlederen, og andre hemmeligheter de ikke ville jeg skulle fortelle til noen. Jeg forsøkte flere ganger å bryte opp, og opplevde at det ikke var greit at jeg som (edru) forsker fikk tilgang til alle disse «hemmelighetene». Samtidig kom det frem viktige data og mye informasjon som gjorde at jeg forsto prosjektet jeg skulle evaluere bedre. Men disse dataene valgte jeg å ikke bruke. Dette hadde også betydning for relasjonen mellom meg som forsker og de som jobbet med prosjektet. De skammet seg jo over at de hadde fortalt meg mye mer enn de egentlig var fortrolig med.

Deltakende observasjon er spennende og som regel veldig morsomt. Det å få lov til å komme inn i en ny situasjon, møte menneskene som samhandler der, kan oppleves som en gullgrube for en forsker. Samtidig kan det være krevende å balansere rollen som forsker. Løchen (1970) synliggjorde også den krevende rollen som sosiolog og forsker. På det psykiatriske sykehuset måtte han prøve å komme «innenfor», men samtidig unngå konflikter. Han forteller hvordan spenninger med de ansatte gjorde at han i en periode søkte kontakt og støtte hos pasientene. Som oftest løser de fleste situasjonene seg ved hjelp av etiske retningslinjer og sunn fornuft. Jeg vil avslutte med et sitat fra Kathrine Fangen (2010, s. 125): «Du har ikke lykkes med feltarbeidet hvis ikke det er sorg over avskjeden på begge sider når du tar farvel.»

Forfatterbiografi

Kristin Buvik er forsker 1 ved Fafo. Hun jobber med forskning på velferd og levekår. Hun har 20 års erfaring med ulike temaer innen rusmiddelforskning; ungdom, arbeidsliv, illegale rusmidler og forvaltning av alkoholloven. Buvik har bred erfaring med kvalitative metoder, både dybdeintervjuer, deltakende observasjon og dokumentanalyse, men også mer utradisjonelle metoder som usynlig teater og bakseteforskning. Buvik har publisert en rekke vitenskapelige artikler både nasjonalt og internasjonalt.

Referanser

- Album, D. (1996). *Nære fremmede*. Tano Aschehoug.
- Atkinson, P., Coffey, A., Sara, D., Lofland, J. & Lofland, L. (2001). *Handbook of Ethnography*. Sage.
- Baklien, B. (2004). Følgeforskning. *Sosiologi i dag*, 34(4), 49–66.
- Baklien, B. (2018). *Veileder i egenervaluering*. Kommunesektorens organisasjon KS.
- Baklien, B. & Buvik, K. (2014). *Oslo gjør utelivet tryggere – evaluering av SALUTT (SIRUS-rapport 3/2014)*. Statens institutt for rusmiddelforskning. <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2014/sirusrap.3.14.pdf>
- Baklien, B. & Skatvedt, A. (2013). Forventning og forvirring – følgeforskningens rotete roller. I A. Halvorsen, E. L. Madsen & N. Jentoft (Red.), *Evaluering: Tradisjoner, praksis, mangfold* (s. 148–163). Fagbokforlaget.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders*. Free Press New York.
- Blumer, H. (1969). Symbolic interactionism. Perspective and method. University of California Press.
- Brodin, E. Z. (2012). Reflections on street-level bureaucracy: Past, present, and future. *Public Administration Review*, 72(6), 940–949. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2012.02657.x>
- Buvik, K. (2013). How bartenders relate to intoxicated customers. *International Journal of Alcohol and Drug Research*, 2(2), 1–6. <https://doi.org/10.7895/ijadr.v2i2.120>

- Buvik, K. (2016). The hole in the doughnut: A study of police discretion in a nightlife setting. *Policing and Society*, 26(7), 771–788. <https://doi.org/10.1080/10439463.2014.989157>
- Buvik, K. & Baklien, B. (2008). Usynlig teater: En metode med etiske utfordringer. *Sosiologisk tidsskrift*, 16(2), 147–166. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2008-02-03>
- Buvik, K. & Baklien, B. (2014). Street-level alcohol policy: Assessing intoxication at drinking venues in Oslo. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 21(5), 380–387. <https://doi.org/10.3109/09687637.2013.872601>
- Buvik, K. & Baklien, B. (2016). «Girls will be served until you have to carry them out»: Gendered serving practices in Oslo. *Addiction Research & Theory*, 24(1), 17–24. <https://doi.org/10.3109/16066359.2015.1049536>
- Buvik, K. & Baklien, B. (2017). Mellom idealer og realiteter på Dikemark asylmottak. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(5), 347–364. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-05-01>
- Buvik, K., Skatvedt, A. & Baklien, B. (2020). Feltsamtaler som datakilde i kvalitativ samfunnsforskning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 61(3), 222–240. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2020-03-02>
- Buvik, K. & Hansen, M. (2016). Profesjonelle frivillige. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 53(10), 826–828.
- Buvik, K. & Rossow, I. (2015). Factors associated with over-serving at drinking establishments. *Addiction*, 110(4), 602–609. <https://doi.org/10.1111/add.12843>
- Buvik, K. & Scheffels, J. (2020). On both sides of the bar. Bartenders' accounts of work-related drinking. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 27(3), 221–228. <https://doi.org/10.1080/09687637.2019.1601160>
- Buvik, K. (2021). Bakkebyråkrater er våre kamerater. *Tidsskriftet Forebygging.no*, (1). Bakkebyråkrater er våre kamerater – forebygging.no
- Collins, R. (2005). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400851744>
- Fangen, K. (2010). *Deltakende observasjon*. Fagbokforlaget.
- Finstad, L. (2013). *Politiblikket*. Pax.
- Gaines, L. K. & Kappeler, V. E. (2011). *Policing in America*. Elsevier.
- Geertz, C. (1973). Thick description: Toward an interpretive theory of culture. I C. Geertz (Red.), *The interpretation of cultures: Selected essays* (s. 310–323). Basic Books.
- Gobo, G. & Molle, A. (2017). *Doing ethnography*. Sage.
- Gold, R. L. (2017). Roles in sociological field observations. I R. L. Gold, *Sociological methods* (s. 363–380). Routledge.
- Hammersvik, E. (2014). Fredelig konflikthåndtering blant store cannabisdyrkere. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55(3), 292–319. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2014-03-02>
- Justesen, L. & Mik-Meyer, N. (2010). *Kvalitative metoder i organisations- og ledelsesstudier*. Hans Reitzels Forlag.
- Kalleberg, R. (2004). Feltmetodikk, forskningsopplegg og vitenskapeteori. I M. H. P. Atkinson (Red.), *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning* (s. 7–28). Gyldendal Akademisk.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service*. Russell Sage Foundation.
- Løchen, Y. (1970). *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus*. Universitetsforlaget.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society*. University of Chicago Press.
- NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfag, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction*. Sage.
- Skatvedt, A. (2020). *Bedringens sosiologi. Om potensialet i hverdagslig samhandling*. Fagbokforlaget.
- Skatvedt, A., Andvig, E. & Baklien, B. (2015). Bakkebyråkratiets yttergrense. Hjemmetjenestens møte med eldre med psykiske helseproblemer. *Nordisk tidsskrift for helseforskning*, 11(1), 20–34. <https://doi.org/10.7557/14.3479>

- Skatvedt, A. & Edland-Gryt, M. (2012). *Øyeblikksomsorg – et verktøy for bedring. Evaluering av 24SJU – et lavterskeltilbud til personer med dårlig psykisk helse og rusmiddelproblemer* (SIRUS-rapport 4/2012). Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS). <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2012/sirusrap.4.12.pdf>
- Skjælaaen, Ø. (2019). *Meningen med rus*. Res Publica.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder*. Fagbokforlaget.
- Tutenges, S. (2010). *Intoxication. An ethnography of effervescent revelry*. Rutgers University Press.
- Wadel, C. (2014). *Feltarbeid i egen kultur*. Cappelen Damm Akademisk.
- Warpenius, K., Holmila, M. & Mustonen, H. (2010). Effects of a community intervention to reduce the serving of alcohol to intoxicated patrons. *Addiction*, 105(6), 1032–1040. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02873.x>
- Whyte, W. F. (1943). *Street corner society: The social structure of an Italian slum*. University of Chicago Press.